

گفتاری پیرامون «وحدت اسلامی» و «تقریب مذاهب»

آیه الله محمد علی تسخیری*

چکیده

در این نوشتار با به دست دادن تعریفی از «وحدت اسلامی» و «تقریب مذاهب» به پیشینه تقریب از قرن دوم و سوم به بعد و سیره علمای سلف اشاره شده است. سپس به موضوع تأسیس دارالتقریب بین المذاهب الاسلامیه در قاهره و تأسیس مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در تهران پرداخته شده و از اصول مشترک، اصل وحدت، اصل اخوت و برادری بین مسلمانان، و مصالح عالیله امت اسلامی، به عنوان پایه‌های فکری تقریب نام برده شده است. سپس با ذکر اهداف شش گانه و برخی از آثار و فعالیت‌های مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، برنامه‌های آن در بخش‌های تحقیقاتی، آموزشی، مطبوعاتی و انتشاراتی، بین‌المللی و ارتباط با مراکز علمی مهم جهان اسلام بر شمرده شده است.

در پایان نیز، شش مانع از موانع پیش روی اندیشه مصلحانه و وحدت بخش در داخل و خارج کشور یادآوری و جهت تألیف قلوب و وحدت صفوف امت اسلامی هشت پیشنهاد ارائه گردیده است.

کلیدواژه‌ها: وحدت اسلامی، تقریب مذاهب، تاریخ تقریب، موانع تقریب، اصول مشترک، اصل وحدت، اندیشه مصلحانه، امت اسلامی، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی.

هر چند موضوع تقریب بین مذاهب اسلامی و لزوم فعالیت و تلاش در راه مصالح امت و التزام به وحدت و همبستگی اسلامی و ضرورت پای‌بندی به این اصول و مبانی از بدیهیات کتاب و سنت و مورد نظر شارع مقدس و سفارش مؤکد ائمه معصومین علیهم‌السلام است ولی میراث سنگین و تاریخی صدها سال اختلاف و کینه و کدورت و جنگ و نزاع فرقه‌ای و دسیسه‌های استعماری و استکباری در دهه‌های اخیر که تلاش نموده تعصب و لعن و تکفیر و تفسیق را بین مسلمانان رواج دهد آن‌چنان آسمان برادری بین مسلمانان را تیره و غبارآلود کرده که گاهی لازم است به توضیح واضحات و تشریح و تبیین بدیهیات بپردازیم.

* دبیرکل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی و نماینده استان گیلان در مجلس خبرگان.

تهاجم سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی و تبلیغاتی دشمنان قسم خورده مسلمین، به خصوص آمریکا و اسرائیل، به اسلام و سرزمین‌های اسلامی و لزوم اتحاد و همبستگی مسلمانان در برابر دشمن مشترک و در پیش گرفتن موضع واحد در مسایل جهانی ضرورت طرح این بحث را دو چندان می‌کند.

در ابتدا لازم است تعریف‌های مورد نظر از دو اصطلاح «وحدت اسلامی» و «تقریب مذاهب» به اختصار شرح داده شود تا حد و مرز آن با «ادغام مذاهب» یا «الغای مذاهب» یا «گذشت از مواضع اصلی و اصول مسلم دینی و مذهبی به منظور شیعه کردن اهل سنت و سنی نمودن شیعیان» معلوم گردد.

الف: وحدت اسلامی

«وحدت اسلامی» عبارت است از: همکاری و تعاون پیروان مذاهب اسلامی بر اساس اصول مسلم و مشترک اسلامی و در پیش گرفتن موضع عملی واحد برای تحقق اهداف و مصالح عالیه امت اسلامی و موضع‌گیری واحد در برابر دشمنان اسلام و احترام و التزام قلبی و عملی هر یک از مسلمانان به مذهب خود.

ب: تقریب مذاهب

تقریب مذاهب به معنای نزدیک شدن پیروان مذاهب اسلامی با هدف شناخت مشترکات یک‌دیگر و توسعه مشترکات به منظور دست‌یابی به برادری دینی بر اساس اصول مسلم و مشترکات اسلامی و نیز معذور نمودن هم‌دیگر در امور مورد اختلاف است.

البته منظور از مذاهب اسلامی، آن دسته از مکاتب فقهی معروف و معتبری است که دارای نظام اجتهادی منسجم و مستند به کتاب و سنت است، که از نظر ما عبارت‌اند از: مذهب حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی از اهل سنت و مذهب اثنی عشری، زیدی و بهره اسماعیلی از شیعه و مذهب اباضی که باقی‌مانده از خوارج است.

تاریخ تقریب

با مطالعه زندگی ائمه معصومین علیهم‌السلام و شاگردان آنها این حقیقت آشکار می‌شود که به رغم وجود اختلافات فکری بین آن بزرگواران و فقهای مسلمین و ائمه مذاهب، مراوده و مباحثه علمی و رابطه استاد و شاگردی همواره بین آنان برقرار بوده است.

جمع زیادی از شاگردان امام باقر و امام صادق علیهما السلام از اهل سنت بوده‌اند و بسیاری از آنان از این دو امام بزرگوار نقل حدیث کرده‌اند. ابوحنیفه و مالک از جمله این افراد هستند که با وجود اختلافات فقهی، مقام شاگردی آن حضرت را داشته و به آن افتخار می‌کردند. هم‌چنین ما با افراد زیادی روبه‌رو هستیم که از راویان مشترک بین شیعه و سنی هستند و بیش از ده هزار روایت در عمده‌ترین کتاب‌های اهل سنت، از اهل بیت علیهم السلام ذکر شده است.

در عصر بعد از ائمه علیهم السلام نیز علمای بزرگ ما هم‌چون شیخ مفید، سید مرتضی، شیخ طوسی، علامه طبرسی، شهید اول و شهید ثانی از جمله کسانی بوده‌اند که صاحب کرسی تدریس در فقه مذاهب مختلف اسلامی بوده و در آثار و کتاب‌های خویش نیز شیوه‌ارایه مقارن فقه و کلام را رعایت کرده‌اند. آنان ضمن پای‌بندی به مذهب اهل بیت هیچ‌گونه تعصبی در عرضه مطالب نداشته، نقل همه اقوال را شیوه خود ساخته و با استدلال متین و علمی از آرای خود دفاع کرده‌اند. کتاب الخلاف شیخ طوسی و «المؤتلف من المختلف» علامه طبرسی نمونه‌ای از این شیوه پسندیده است. به طور کلی، کتاب‌های استدلالی فقهی ما در گذشته همین سبک و سیاق را کم و بیش حفظ کرده‌اند.

علمای اهل سنت هم با ابراز علاقه و احترام به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام نشان داده‌اند که هیچ‌گونه کینه و تعصبی نسبت به آن بزرگواران ندارند. اشعار شافعی از ائمه اربعه و نیز اشعار به جا مانده از شعرای فارسی زبان که بیشتر آنان سنی مذهب بوده‌اند گواه بر این مطلب است، به گونه‌ای که برخی از بزرگان، آنها را «سنیان دوازده امامی» لقب داده‌اند. این مسئله تا آن جا پیش رفته که شیخ محمد ابوزهره از شیوخ معاصر الازهر درباره ابوحنیفه گفته است:

«نتهیه من الکلام السابق الی ان اباحنیفة شیعی فی میوله و آراءه فی حکام عصره؛ ائی انه یری الخلافة فی اولاد علی من فاطمة و ان الخلفاء الذین عاصروه قد اغتصبوا الامر منهم وکانوا لهم ظالمین». (ابوزهره، ص ۱۴۷).

هم‌چنین ابو حنیفه بعد از مناظره‌ای که در حضور منصور دوانیقی با امام صادق علیه السلام انجام داد اظهار داشت: «ما رأیت افقه من جعفر بن محمد» (ذهبی، ج ۱، ص ۱۵۷). و این جمله‌اش نیز معروف است که: «لو لا السنن ان لهلك النعمان» (التحفة الاثنی عشریة، ص ۸). و نیز نقل کردند که او پیوسته امام صادق علیه السلام را با احترام صدا می‌زد و می‌گفت: «جعلت فداک یا بن رسول الله». مرحوم صدوق نیز در کتاب «الخصال» از قول مالک چنین نقل می‌کند:

« کنت ادخل على الصادق جعفر بن محمد عليه السلام: فيقدم لي مخدة ويعرف لي قدراً ويقول يا مالك اني احبك فكنت اسرّ بذلك واحمد الله عليه وكان لا يخلو من احدى ثلاث خصال: اما صائماً واما قائماً واما ذاكراً و كان من عظماء العباد واكابر الزهاد الذين يخشون الله عزوجل وكان كثير الحديث، طيب المجالسة، كثير الفوائد، فاذا قال: قال رسول الله صلى الله عليه وآله، اخضر مزرة واصفر اخرى حتى ينكره من يعرفه...».

می توان گفت همه ائمه مذاهب متهم به تشیع شده و مورد خشم و اذیت دشمنان اهل بیت علیهم السلام قرار گرفته اند. مطالعه تاریخ زندگی ابو حنیفه، مالک و شافعی گواه بر این مطلب است.

تأسیس دار التقريب بين المذاهب الاسلامية در قاهره

در زمان معاصر «مسئله تقرب مذاهب» وارد دوره جدیدی شد. حضور مرحوم شیخ محمد تقی قمی در قاهره و تأسیس دارالتقرب و پیوستن علمای بزرگ شیعه هم چون مرحوم کاشف الغطاء، شرف الدین، ملا صالح مازندرانی، آیت الله العظمی حکیم، علامه هبه الدین شهرستانی، علامه سید محسن امین عاملی و... به آن و حمایت گسترده مرحوم آیت الله العظمی بروجردی از این طرح و همکاری وی با شیوخ الازهر مانند شیخ محمود شلتوت، شیخ عبدالمجید سلیم، شیخ سلیم البشیری شیخ الباقوری و دیگران، روابط حوزه علمیه قم و جامع الازهر را گسترش داد تا جایی که الازهر کتابهای شیعه مانند مجمع البیان طبرسی والمختصر النافع محقق حلی را چاپ نمود و فتوای معروف شیخ محمود شلتوت در مورد به رسمیت شناختن شیعه صادر شد، ولی پس از گذشت دو دهه، این حرکت به علت فوت برخی از رهبران آن خاموش شد و انتشار مجله خوب آن، یعنی رساله الاسلام، پس از چاپ شصتمین شماره متوقف گردید.

تأسیس مجمع جهانی تقرب مذاهب اسلامي در تهران

در ادامه فعالیت های دارالتقرب، پس از پیروزی انقلاب شکوهمند ایران و در ابتدای رهبری حضرت آیت الله خامنه ای، ایشان امر به تأسیس مجمع تقرب مذاهب نمودند. این مجمع از ابتدای تأسیس، گام های بلندی در راه تقرب برداشته و فعالیت های زیادی نموده است که در ادامه به شرح آنها خواهیم پرداخت و از آن جا که دعوت به تقرب، دعوتی منطقی، هماهنگ با روح کتاب و سنت و تعالیم پیامبر اکرم و ائمه معصومین علیهم السلام می باشد، با موفقیت های بسیاری همراه بوده است.

پایه‌های فکری تقریب

دعوت به تقریب مذاهب بر پایه‌ها و اصول فکری متعددی مبتنی است که همه ریشه در کتاب و سنت دارد و یا از پشتوانه رعایت مصالح امت، که امری است مورد پذیرش عقلا، برخوردار می‌باشد. برخی از این مبانی عبارت‌اند از:

۱- اصول مشترک

تعدد مذاهب به طور طبیعی نشان از اختلاف مسلمانان در پاره‌ای از باورهای کلامی و فقهی دارد، که این نتیجه طبیعی آزادی اجتهاد و اختلاف انسان‌ها در برداشت‌های فکری تحت تأثیر ظروف و شرایط تربیتی است. ولی نباید فراموش کرد که اصول اعتقادی، کلامی، فقهی و اخلاقی ما وجه اشتراک بسیار دارد. برخی از علما مشترکات در امور فقهی و حتی اعتقادی را تا ۹۵ درصد برآورد می‌کنند. این امر در مورد امور اخلاقی تقریباً به صد در صد می‌رسد.

در اصول و پایه‌های عقیدتی، ایمان به خداوند متعال، صفات الهی، ارسال رسل، انزال کتب، بهشت، جهنم، جزای اعمال و... و نیز ضروریات شریعت، مانند نماز، روزه، حج، زکات و امر به معروف و نهی از منکر، همه یک نوع می‌اندیشیم و اختلاف تنها در فروع و شاخه‌های این مسایل مانند توحید صفات، حدود عصمت، اجزای وضو و... می‌باشد.

تکیه بر اصول و عناصر مشترک در عقیده و عمل از ارکان وحدت اسلامی و تقریب مذاهب است.

۲- اصل وحدت

اصل وحدت مسلمانان و امت واحده بودن آنان ریشه در قرآن و سنت نبوی و سیره ائمه علیهم‌السلام دارد. گذشته از آیات و روایات بسیار موجود در این باره، که ضرورتی برای ذکر و تکرار آن وجود ندارد، سیره امیرالمؤمنین و ائمه معصومین علیهم‌السلام الگویی عملی و لازم‌الاتباع در این مورد است.

علی علیه‌السلام با این که به طور قطع خلافت را حق خود می‌دانست اما می‌فرمود:

«آن‌گاه که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به سوی خدا رفت، مسلمانان پس از وی در کار حکومت با یک‌دیگر درگیر شدند. سوگند به خدا نه در فکرم می‌گذشت و نه در خاطر من آمد که عرب خلافت را پس از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از اهل بیت او بگرداند، یا مرا پس از وی از عهده‌دار شدن حکومت باز دارند، تنها چیزی که نگرانم کرد رو آوردن مردم به سوی فلان شخص بود که با او بیعت کردند. من دست باز کشیدم، تا

آنجا که دیدم گروهی از اسلام بازگشته، می‌خواهند دین محمد ﷺ را نابود سازند، پس ترسیدم که اگر اسلام و طرفدارانش را یاری نکنم، رخنه‌ای در آن بینم یا شاهد نابودی آن باشم، که مصیبت آن بر من سخت‌تر از رها کردن حکومت بر شماسست، که کالای چند روزه دنیاست و به زودی ایام آن می‌گذرد چنان که سراب ناپدید شود، یا چونان پاره‌های ابر که زود پراکنده می‌گردد. پس در میان آن آشوب و غوغا بپا خاستم تا آن که باطل از میان رفت، و دین استقرار یافته، آرام شد». (نهج البلاغه، نامه ۶۲).

آن حضرت در تمامی مدت خلافت خلفا بر بیعت خود وفادار بود. خیرخواهی جامعه اسلامی، نصیحت نمودن خلفا، ارایه مشورت صادقانه به آنها، اجازه دادن به اصحاب و یاران خود برای تصدی منصب‌های حکومتی و کمک به خلفا و... همه نشان‌دهنده این است که حضرت مصالح عامه را بر منافع شخصی مقدم می‌داشت.

این شیوه در سیره فرزندان آن حضرت، امام مجتبی و امام حسین و نیز امام چهارم زین العابدین و امام باقر علیه السلام نیز ادامه یافت. دعای امام چهارم برای اهل ثغور در صحیفه طیبه‌اش و نیز کمک امام باقر به دولت اموی برای تهیه سکه رایج اسلامی گواه این امر است.

۳- اصل اخوت و برادری بین مسلمانان

شیوه رفتار ائمه معصومین علیهم السلام با مخالفین و سفارش‌های آنها به شیعیان خود برای حسن هم‌زیستی و حفظ روابط برادرانه چیزی نیست که امکان بازگویی همه آنها در این مختصر وجود داشته باشد، ولی برای نمونه به چند حدیث شریف اشاره می‌شود:

«عن أبي عبد الله عليه السلام انه قال: من صلى معهم في الصف الأول كان كمن صلى خلف رسول الله صلى الله عليه وآله في الصف الأول» (وسائل، ج ۸، باب ۵، ص ۲۹۹).

و «عنه عليه السلام: اوصيكم بتقوى الله عزوجل ولا تحملوا الناس على اكتافكم فتذلوا ان الله تبارك و تعالی يقول في كتابه ﴿ وَ قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ﴾ ثم قال: عودوا مرضاهم واشهدوا جنائزهم، واشهدوا لهم وعليهم، وصلوا معهم في مساجدهم». (پیشین، ص ۳۰۱).

و «عن معاوية بن وهب، قال: قلت له: كيف ينبغي لنا ان نضع فيما بيننا وبين قومنا بين خطائنا من الناس ممن ليسوا على امرنا؟ قال، تنظرون الى ائمتكم الذين تقتدون بهم فتصنعون ما يصنعون، فوالله انهم ليعودون مرضاهم ويشهدون جنائزهم و يقيمون الشهادة لهم و عليهم ويؤدون الامانة اليهم».

۴- مصالح عالیّه امت اسلامی

شکی نیست که شیوه رفتاری امیرمؤمنان علیه السلام با خلفای هم عصر خویش و نیز سفارش‌های ائمه معصومین علیهم السلام به شیعیان، علاوه بر همه ریشه‌های قرآنی، مبتنی بر اصل اساسی تقدم مصالح امت اسلام بر مصالح و منافع شخصی، گروهی و حتی مذهبی است. امروزه نیز که تهاجم استکبار بر امت اسلام سراسر جهان اسلام را فرا گرفته، به طور قطع مصلحت ما در ائتلاف، ترک منارعه، همکاری و تعاون است نه در اختلاف و تنازع و خرده‌گیری از یک‌دیگر. این شیوه‌ای است که بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی رحمته الله علیه پیوسته به آن سفارش می‌نمود و پای‌بندی ایشان به این امر در فتوای‌های وی به خصوص در احکامی مانند حج، نماز جماعت و... کاملاً روشن است.

اهداف و برنامه‌های مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی بر اساس مبانی مورد اشاره و به امر رهبر معظم انقلاب تأسیس شده و شورای عالی و مجمع عمومی آن متشکل از ده‌ها عالم سنی و شیعه ایرانی و غیرایرانی می‌باشد.

اهداف اصلی تشکیل مجمع عبارت است از:

الف: کمک به امر احیا و گسترش فرهنگ و معارف اسلامی و دفاع از حریم قرآن کریم و سنت

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم؛

ب: کوشش در راه ایجاد آشنایی و تفاهم بیشتر بین علما، متفکران و پیشوایان مذهبی جهان اسلام در زمینه‌های اعتقادی، فقهی، اجتماعی و سیاسی؛

ج: گسترش اندیشه تقریب بین اندیشمندان و فرهیختگان جهان اسلام و انتقال آن به توده‌های مسلمان و آگاه کردن آنان از توطئه‌های تفرقه‌انگیز دشمنان؛

د: کوشش در راه تحکیم و اشاعه اصل اجتهاد و استنباط در مذاهب اسلامی؛

ه: تلاش برای ایجاد هماهنگی و تشکیل جبهه واحد در مقابل توطئه‌های تبلیغاتی و تهاجم فرهنگی دشمنان اسلام بر اساس اصول مسلم اسلامی؛

و: رفع بدبینی‌ها و شبهات موجود بین پیروان مذاهب اسلامی.

برنامه‌های مجمع نیز در محورهای زیر سازمان داده شده است:

الف: برنامه‌های تحقیقاتی

مرکزیت این قسمت از برنامه‌ها که با همکاری جمعی از فضلا انجام می‌پذیرد در شهر مقدس قم

است. کارهای تحقیقاتی که تا به حال انجام شده عبارت است از: تحقیقات پیرامون فقه و اصول

مقارن؛ تشخیص وجوه و عناصر مشترک و نیز موارد اختلافی؛ احادیث مشترک مذهب اهل بیت با محدثان اهل سنت - که تا به حال چندین جلد از آن چاپ شده است - تفسیر مقارن؛ روایان مشترک و زمینه‌های تاریخی، که تا به حال کتاب‌های بسیاری از علمای اهل سنت در ذکر فضایل اهل بیت و زندگی نامه آنان تحقیق و منتشر شده است.

ب: برنامه‌های آموزشی

این قسمت از برنامه‌ها در تهران و در دانشگاه مذاهب اسلامی اجرا می‌شود. در این دانشگاه، تربیت نسلی از جوانان شیعه و سنی از داخل و خارج کشور که علاوه بر مذهب خود، سایر مذاهب اسلامی را نیز به صورت مقایسه‌ای مطالعه کرده و با آن آشنا شوند، مورد نظر است. تا به حال مذهب امامی، شافعی و حنفی در این دانشگاه تدریس شده و تدریس سایر مذاهب هم از برنامه‌های آینده آن است. علاوه بر دوره‌های رسمی که طبق ضوابط وزارت علوم انجام می‌شود، برخی دوره‌های کوتاه مدت هم با عنوان سفیران تقریب آموزش داده می‌شود. در این برنامه‌ها فضیلت اهل سنت که به عنوان روحانی کاروان به حج اعزام می‌شوند احکام حج را طبق مذاهب مختلف اسلامی آموزش می‌بینند.

ج: برنامه‌های مطبوعاتی و انتشاراتی

مجمع جهانی تقریب اسلامی تاکنون علاوه بر انتشار ده‌ها جلد کتاب در زمینه‌های مختلف فقهی، اصولی، تاریخی، تفسیری، حدیث و رجال، سه مجله به زبان عربی و فارسی نیز منتشر کرده است که عبارت‌اند از: فصل‌نامه عربی رساله‌التقریب؛ فصل‌نامه فارسی اندیشه تقریب، و ماه‌نامه خبری پیک تقریب.

د: برنامه‌های بین‌المللی

این برنامه‌ها شامل امور زیر می‌شود:
برگزاری سالانه کنفرانس بزرگ وحدت در تهران؛ برگزاری سمینارهای وحدت در داخل و خارج کشور؛ سمینار بزرگ‌داشت سید جمال الدین اسدآبادی؛ کنگره بزرگ‌داشت آیت الله العظمی بروجردی و شیخ محمود شلتوت در تهران و قم؛ همکاری در برگزاری کنگره علامه سید شرف‌الدین. هم‌چنین شرکت مستمر در بیش از صد و پنجاه کنفرانس بین‌المللی در خارج و داخل کشور. اعزام هیئت‌های علمایی برای دیدار از مجامع علمی و شخصیت‌ها در خارج از کشور و نیز دعوت

از علمای بزرگ اهل سنت برای دیدار از جمهوری اسلامی و حمایت از جماعت‌های تقریب، از دیگر برنامه‌های بین‌المللی بوده است.

تا به حال هزاران تن از علمای شیعه و اهل سنت در برنامه‌های مجمع در داخل و خارج شرکت نموده‌اند و ده‌ها جلد کتاب از مقالات و مذاکرات آنها به چاپ رسیده است.

ه: ارتباط با مراکز علمی مهم جهان اسلام

ارتباط مستمر و برنامه‌ریزی شده با مراکز مهم علمی، فرهنگی و تبلیغاتی جهان اسلام محور دیگر فعالیت‌های مجمع بوده است. در این راستا مراکز و مجامع مهم زیر قابل ذکر است:

مجمع بین‌المللی فقه اسلامی (جده)؛ اتحادیه جهانی علمای اسلامی (بیروت)؛ رابطة العالم الاسلامي (مکه)؛ جمعية الدعوة الاسلامية (لیبی)؛ مؤسسة آل البيت (اردن)؛ مؤسسه آیسیسکو (مغرب)، و حرکت بانک‌داری اسلامی اعم از بانک توسعه اسلامی و سایر بانک‌ها.

آثار فعالیت‌ها و برنامه‌های مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

شانزده سال تلاش و فعالیت مجمع و مؤسسات هم‌سو در داخل و خارج از کشور، در زمینه‌های مختلف، آثار و برکات زیادی را در بر داشته است که برخی از آنها عبارت‌اند از:

- ۱- رسمیت یافتن اجتهاد در مجامع علمی معاصر. امروزه دیگر باب اجتهاد بسته نیست و اکثریت قاطع علمای بزرگ جهان اسلام به لزوم فتح باب اجتهاد پی برده و به آن عمل می‌کنند. تشکیل مجمع بین‌المللی فقه اسلامی و حضور سالانه بیش از یکصد و بیست تن از مجتهدان جهان اسلام جهت ارائه فتوای جدید در مسایل فقهی و به خصوص در مسایل مستحدثه، و رسمیت داشتن این مجمع از نظر سازمان کنفرانس اسلامی، گواهی بر این مطلب است.
- ۲- پذیرش اندیشه «تقریب مذاهب» از سوی علما و متفکران جهان اسلام و تشکیل مراکز و مجامع تقریبی متعدد در کشورهای مختلف.
- ۳- برگزاری کنفرانس‌های وحدت در کشورهای مختلف.
- ۴- مطرح شدن مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) در مجامع علمی جهان اسلام و ترویج مرجعیت علمی آنان.
- ۵- تدوین استراتژی‌های تقریب مذاهب از سوی شخصیت‌ها و سازمان‌های مختلف اسلامی، از جمله مؤسسه آیسیسکو (که به تصویب سران کشورهای اسلامی هم رسیده است) و مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی.

- ۶- استقبال روشن‌فکران، دانشگاهیان، اهالی مطبوعات و اهل قلم از اندیشه تقریب.
- ۷- انزوای افراطیون و کسانی که دیگران را به هر بهانه‌ای تکفیر می‌کنند و قدرت یافتن خط اعتدال و میانه‌روی.
- ۸- صدور فتوای حرمت تکفیر مسلمانان از سوی علمای جهان اسلام. آخرین فتوای موجود در این باره، فتوایی است که در کنفرانس بین‌المللی اسلامی در کشور اردن از سوی جمع زیادی از علمای شیعه و سنی صادر شده است.
- ۹- فتوای بسیاری از علمای جهان اسلام مبنی بر جواز اقتدای پیروان مذاهب اسلامی به یک‌دیگر.
- ۱۰- تقویت روح وحدت و همبستگی در جوامع اسلامی و آگاهی علما و اندیشمندان و نیز توده‌های مردم نسبت به ضرورت پیروی از این خط اصیل اسلامی و قرآنی.

موانع تقریب

- به رغم همه موفقیت‌ها و آثار مثبت حرکت تقریب در جهان امروز، این اندیشه مصلحانه و وحدت بخش با موانعی در داخل و خارج کشور روبه‌رو بوده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود:
- ۱- جهل و تعصب عوام، که باید توسط علما و بزرگان، راهنمایی و هدایت شوند تا از تحریک احساسات سایر مسلمانان دوری نمایند.
 - ۲- عدم توجه برخی از بزرگان به شرایط جهانی و خطراتی که در تفرقه افکنی نهفته است. باید توجه داشت که استکبار جهانی مترصد شکار کردن حرکات و سخنان ما حتی در مجامع محدود و خصوصی است تا با بزرگ‌نمایی آن و نشر در روزنامه‌ها و وسایل ارتباط جمعی، آتش خاموش کدورت‌های تاریخی را شعله‌ور سازد.
 - ۳- افراطی‌گری برخی گروه‌های تکفیری مثل وهابیت که نه تنها تشیع بلکه اعتزال، تصوف و حتی اشاعره را هم تکفیر می‌کنند.
 - ۴- توطئه‌های استکبار جهانی و در رأس آن آمریکای جنایت‌کار که نمونه‌هایی از آن در پاکستان، افغانستان، عراق و لبنان دیده می‌شود.
 - ۵- سرسپردگی برخی از حکام و سیاست‌مداران به ظاهر مسلمان و تفرقه افکنی آنها بین مسلمانان جهت تحکیم حکومت‌های خویش یا خوش رقصی برای استعمار.
 - ۶- وجود برخی روایات ضعیف در منابع حدیثی فریقین.

پیشنهادها

در این جا مناسب است پیشنهادهایی خیرخواهانه جهت تألیف قلوب و وحدت صفوف امت اسلامی ارایه گردد:

- ۱- وزارت محترم ارشاد نسبت به نشر کتاب‌های مذهبی شیعه و سنی مراقبت بیشتری به عمل آورد تا مطالب تفرقه‌انگیز برخی از کتاب‌ها باعث ایجاد فتنه بین مسلمانان نشود.
- ۲- صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در پخش فیلم‌ها، سریال‌ها و مصاحبه‌های مذهبی و تاریخی در شبکه‌های داخلی و برون مرزی، به امر تقریب مذاهب و دوری از آثار منفی برخی برنامه‌ها توجه بیشتری نماید.
- ۳- علما و مجتهدان بزرگوار به خصوص اعضای محترم مجلس خبرگان با صدور فتوای علمی و مستند، مسلمانان را از تکفیر و تفسیق یک‌دیگر برحذر داشته، هرگونه سب و لعن و ناسزاگویی را منع نمایند.
- ۴- علمای بلاد و روحانیون معظم، نسبت به وجود برخی افراط و تفریط‌ها در عزاداری‌ها و مراسم مذهبی، به مردم هشدار دهند. در این راستا لازم است کسانی را که به امر مداحی و مرثیه خوانی برای ائمه معصومین علیهم‌السلام می‌پردازند بیشتر راهنمایی و ارشاد نمایند.
- ۵- در حوزه‌های علمیه شیعه و سنی تدریس و تحقیق فقه مقارن و فرهنگ تقریب گسترش یابد.
- ۶- برادران اهل سنت توجه کنند که بر طبق آیات شریفه قرآن و احادیث حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، از جمله حدیث ثقلین، اهل بیت پیامبر مرجعیت علمی امت را برعهده دارند. سیره عملی خلفا و ائمه مذاهب هم نشان می‌دهد که آنان نیز این امر را قبول داشته و به آن عمل می‌کردند. بنابراین لازم است منابع حدیثی اهل سنت توسعه یافته و احادیث وارد شده از سوی ائمه علیهم‌السلام هم مورد استناد قرار گیرد، هم‌چنان که شیعیان به احادیث اهل سنت رجوع می‌کنند.
- ۷- علمای محترم و محققان شیعه و سنی تلاش نمایند منابع حدیثی خود را از نظر میزان درجه صحت و ضعف برخی از روایات بازنگری نمایند.
- ۸- دیدارهای متقابل علمای شیعه و سنی در داخل و خارج کشور در ایجاد آشنایی و تفاهم بیشتر آنها بسیار مؤثر است. مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در فراهم آوردن بستر این اقدام و گسترش آن آمادگی لازم را اعلام می‌نماید.

نصیحتی برادرانه:

در پایان این گفتار لازم است نصیحتی برادرانه به همه مسلمانان اعم از شیعه و سنی تقدیم گردد: برادران عزیز! قرآن مجید، سنت پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، سیره معصومین و ائمه مذاهب و نیز مصالح

عالیه اسلام حکم می‌کنند که مسلمانان از افراط و تدروی پرهیز کرده، از لعن و تکفیر و تفسیق یک‌دیگر دوری نمایند. امروزه استکبار جهانی و صهیونیسم نقاط بسیاری از سرزمین‌های اسلامی را در تصرف خویش دارند و مناطق بسیار دیگری را نیز محاصره کرده و در معرض خطر قرار داده‌اند و از راه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، نظامی و تبلیغاتی ما را مورد تهاجم قرار داده و تلاش می‌کنند همه راه‌ها را بر روی ما ببندند.

ایجاد تفرقه و برادرکشی بین مسلمانان در جای جای دنیای اسلام به منظور تضعیف امت اسلام و سلطه بر منابع، سرزمین‌ها و ثروت‌های خدادادی ما از برنامه‌های آنان است. از این رو بر همه به خصوص علما، اندیشمندان، اهل قلم و منبر و همه صاحبان نفوذ، احزاب، گروه‌ها و دستجات لازم است که در این دریای پرتلاطم و امواج هولناک توطئه و دشمنی، کینه‌های تاریخی را فراموش کرده، یا به طور موقت کنار بگذارند. شرایط ما شرایط مسلمانان صدر اسلام در جنگ احزاب است؛ بیاید با یک‌دیگر در ساختن سنگرهای دفاعی همکاری کنیم و از دشمنان مشترک غافل نشویم. بدانیم هر کس دعوت به تفرقه و تنازع کرد دانسته یا ندانسته آب به آسیاب دشمن ریخته و جبهه مسلمین را تضعیف نموده است. دعوت‌کنندگان به تفرقه و دشمنی بین شیعه و سنی، نه شیعه هستند و نه سنی. بیاید ضمن حفظ وفاداری و پای‌بندی به مذهب خویش، ادب و احترام را نسبت به سایر مسلمانان رعایت کرده، دست در دست یک‌دیگر در برابر دشمنان مشترک متحد شویم.

منابع و مأخذ

- ۱- نهج البلاغه.
- ۲- ابوزهره، محمد، ابو حنیفه.
- ۳- التحفة الاتنی عشریه.
- ۴- ذهبی، تذکرة الحفاظ، ج ۱.
- ۵- وسایل الشیعه، مؤسسه آل‌البیت.

